

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ У 8 КЛАСІ

Л. А. ПОКАСЬ, доцент кафедри теорії та методики навчання природничо-географічних дисциплін Інституту природничо-географічної освіти та екології НПУ імені М. П. Драгоманова, кандидат педагогічних наук;

Я. В. ГАПОН, бакалавр Інституту природничо-географічної освіти та екології НПУ імені М. П. Драгоманова

Українська школа покликана виховувати зацікавлену, активну, мислячу людину, сприяти розкриттю її природних здібностей, розвивати навички самостійності, готувати до практичної діяльності, допомогти знайти своє місце в житті. Вітчизняні науковці у своїх дослідженнях відзначають кризовий стан сучасної освіти, ознаками якої є відчуження учнівської молоді від процесу навчання, неспроможність школи забезпечити формування конкурентоспроможної успішної особистості. Таке протиріччя: з одного боку – вимога суспільства, з іншого – відсутність можливості, приводить вчителів до пошуків шляхів розв'язання педагогічної проблеми.

Підручники нового покоління, інноваційні форми навчання, нові підходи до сучасного уроку спрямовують шкільну освіту на якість. Якісні знання характеризуються такими критеріями: системність, систематичність, усвідомлення, гнучкість, мобільність, дієвість, практичність, повнота, обсяг, науковість [2, с. 26]. Нині мало знати матеріал, володіти інформацією. Необхідно вміти самостійно її здобувати, поглиблювати й розширювати знання, практично їх застосовувати, свідомо бажати вчитися. Відповідно до Концепції профільного навчання (2003 р.) шкільна освіта має бути більш індивідуальною, функціональною та ефективною, зорієнтованою на потреби і запити особистості учня.

Розглянемо формування навчальних компетенцій школярів на прикладі курсу «Фізична географія України». Нагадаємо, що компетенція, за А. Хуторським, це сукупність взаємозв'язаних якостей особистості: знань, умінь, навичок, способів діяльності (ставлення) [5]. Головним завданням учителя є навчити дітей вчитися. А розвиток у школярів загальнонавчальних умінь та навичок самостійного здобуття знань – це один з пріоритетів підвищення якості освіти [4, с. 13]. Русійною силою формування навчальних компетенцій має стати, за словами А. І. Андропова

© Покась Л. А., Гапон Я. В., 2013

шука, мотивація навчального процесу [1]. Адже через мотивацію як компонента навчальної діяльності можна зрозуміти ставлення учнів до навчання.

Пошуки вдосконалення комбінованого уроку з географії привели нас до графічного оформлення учнівських конспектів.

Курс «Фізична географія України» є завершальним у вивченні фізичної географії. Восьмикласники на даному етапі володіють практичними вміннями й навичками: спроможні самостійно пояснити географічні закономірності, встановити причинно-наслідкові зв'язки між об'єктами, узагальнити або систематизувати навчальний матеріал, сформулювати відповідні висновки до теми, отримати інформацію з географічних карт тощо. Крім того, учні мають розвивати географічну мову, вчитися виступати перед аудиторією. На нашу думку, схематично подана інформація спроможна сприяти цьому.

Пропонуємо фрагмент методичної розробки уроку у 8 класі до параграфа «Умови ґрунтоутворення» [6]. За вимогами чинної навчальної програми восьмикласники мають знати основні чинники ґрунтоутворення; наводити приклади генетичних типів ґрунтів; пояснювати умови ґрунтоутворення [3]. Цей параграф можна розбити на три інформаційні частини: умови ґрунтоутворення, основні генетичні типи ґрунтів і карта ґрунтів. Ми розглядаємо першу частину.

Нагадаємо, що класичний урок триває 45 хвилин. За структурою комбінованого уроку учитель має перевірити домашнє завдання, пояснити новий матеріал (а він значний за обсягами і не завжди учнями легко сприймається) та виокремити час на занотовування інформації у зошит. Як показує практика, наш підхід до організації навчання може стати в пригоді. По-перше, коротко й логічно подається матеріал, по-друге дотримується системність викладу, по-третє, цілком охоплює програмовий матеріал (будь-якого обсягу), по-четверте, учні швидше занотовують конспект у схемах, ніж словесний запис. І, останнє, під час усної відповіді восьмикласники можуть скористатися записом, адже головне, розповідаючи, логічно побудувати речення. А разом такий підхід до викладення матеріалу дає можливість зекономити навчальний час на уроці, вивчити великий обсяг програм-

ного матеріалу, розвинути в учнів географічне мислення, географічну мову та мотивацію до навчання і до географії зокрема.

Проаналізувавши попередні курси географії, можна сказати, що тема про ґрунт частково вивчалася у п'ятому, шостому, сьомому класах, тобто учні вже мають опорні знання (див. таблицю 1). Проте завдання вчителя – поглибити їх, закріпити й доповнити новизною (таблиця 2).

Таблиця 1

Курс географії	Опорні поняття
Природознавство (5 клас)	ґрунт, склад, властивості ґрунту, роль ґрунту для людини
Природознавство (6 клас)	Склад ґрунту, ґрунт, утворення ґрунту, ґрунтовий розріз, типи ґрунтів України, родючість, способи підвищення родючості, меліорація, мінеральні добрива
Загальна географія (6 клас)	Тема «Біосфера»: Докучаєв, ґрунтоутворюючі чинники, що таке гумус, материнська порода

Таблиця 2

План вивчення	Нові поняття	Прийоми засвоєння
Умови утворення ґрунту	–	пригадування, повторення
Материнська порода	Морена Відклади Породи вивітрювання (карбонатні породи, лес) Важкі – легкі	визначення геоморфологічна карта контурна карта схема
Живі організми	Гумусовий горизонт	схеми
Нежива природа	Режим ґрунту дефляція	схема визначення
Людина і ґрунт	Вплив ґрунту на людину	тези
Час	Ґрунтоутворення – це природний процес ...	схема

Отже, вивчати маємо матеріал інформаційними блоками (8 схем). У схемах виділено слова – це нові поняття.

Інформаційні блоки вивчення першого пункту параграфа можна подати за таким планом:

1. Умови ґрунтоутворення на території України.
2. Материнська порода як чинник утворення ґрунту.
3. Живі організми – потужний чинник утворення ґрунтів.
4. Нежива природа як чинник ґрунтоутворення.
5. Людина і ґрунт.
6. Час як чинник ґрунтоутворення.

Як показує досвід, створювати схеми можна разом з учнями на уроці. Спочатку дати завдання, щоб учні прочитали частину параграфа, виокремили ключові слова і подали прочитану інформацію у вигляді схеми. Учитель перевіряє складені схеми, корегує їх і на дошці замальовує

узагальнену як остаточний варіант (щоб учні мали однакову відповідь). Можна подавати готові схеми, розроблені заздалегідь учителем. На дошці подається схема, пояснюється навчальний матеріал, учні перемальовують її у зошит, а потім повторюють за алгоритмом. Перший варіант створення схем доречний у тих класних колективах, де учні мають вже самостійні навички роботи з підручником, схемами і працюють за цим підходом не один рік. Ми використовуємо другий варіант. Наведемо зразки схем.

Схема 1

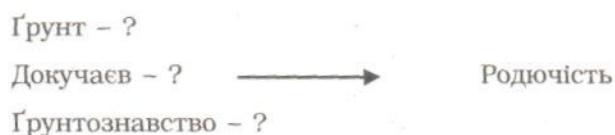

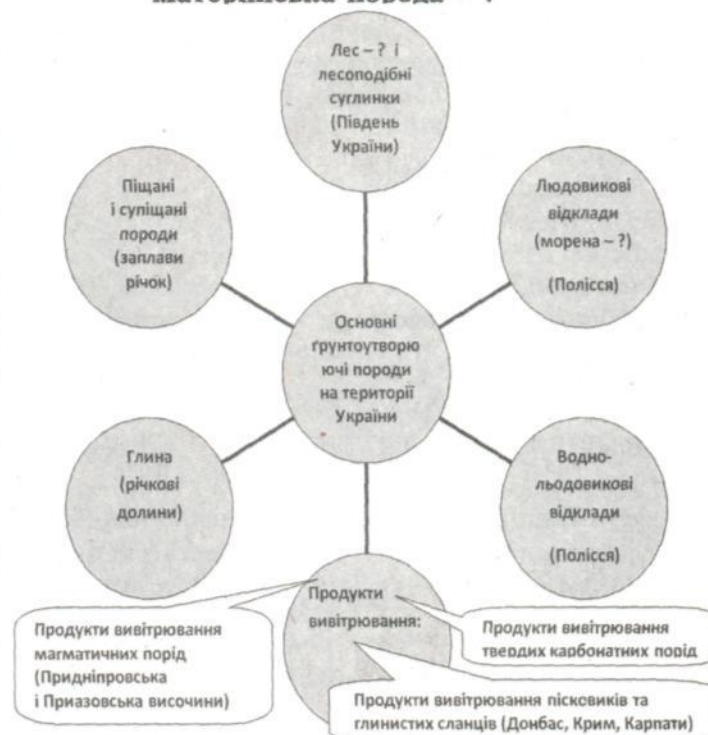
Схема 2

Умови ґрунтоутворення

Схема 3

Материнська порода – ?

Роль материнської породи в утворенні ґрунту

Схема 4

Класифікація ґрунтів за механічним складом

Схема 5

Роль живих організмів в утворенні ґрунту

Схема 6

Роль неживої природи в утворенні ґрунту

Схема 7

Осушення
 Зрошення
 Снігозатримання
 Лісонасадження
 Удобрення
 Промивання
 Гіпсування
 Вапнування

а) хвороботворні мікроорганізми
 б) хімічні речовини через рослини

Роль людини в ґрунтоутворенні

Схема 8

Початок
 Етапи розвитку
 Певна швидкість
 Час завершення

ґрунти півночі ----- Закінчення
 Дніпровського
 зледеніння

ґрунти півдня ----- Відступ
 Чорного
 моря

ґрунтовірний процес

Результати проведеної нами апробації під час проходження виробничої педагогічної практики у загальноосвітній школі № 53 м. Києва показали, що, створивши педагогічні умови для формування навчальних компетенцій учнів (організація навчально-виховного процесу спрямована на розкриття особистісних якостей восьмикласників, розвиток їх розумових здібностей, врахування психофізіологічних можливостей учнів, забезпечення мотивації введення нових наукових понять, встановлення зв'язків між поняттями, використання принципів навчання доступності, наочності, системності у процесі вивчення на уроці географії нового навчального матеріалу), можна досягти ефективності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрощук А. І. Універсальність географії – основа формування компетентності учня // Географія. – 2005. – № 4 (32). – С. 4-5.
2. Гриньова М. В. Саморегуляція. – Полтава: АСМІ, 2006. – 263 с.
3. Навчальні програми для 12-річної школи. Географія. /<http://www.mon.gov.ua/edukation/average/new-pr/611/geo.doc>
4. Пільчук Т. В. Формування самоосвітньої компетентності. Методи та проблеми // Управління школою. – 2008. – № 6 (198). – С.12-13.
5. Хуторської А. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58-64.
6. Шищенко П. Г., Муніч Н. В. Фізична географія України: Підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К.: Зодіак-ЕКО, 2005. – С.132-134.